

SAMFUNDSVIDENSKAB, ETIK OG POLITIK

AF CHR. PETERSEN¹⁾

MENNESKET kan for en umiddelbar Betragtning synes svagt over for den omgivende Natur, og Pascal lod sig heraf inspirere til at kalde Mennesket et Siv; men han føjede dog til, at det er ettænkende Siv. Paa Menneskets Evne til at tænke og i Overensstemmelse hermed handle intelligent beror dets forholdsvis store Overlegenhed over Naturen. Gennem den intelligente Handling naar Mennesket sit Maal ad en Omvej, Maal, som det uden den intelligente Indsigt enten slet ikke kunde naa eller kun naa ved en langt større Kraftanstrengelse. Menneskets Overlegenhed over Naturen beror altsaa ikke nær saa meget paa dets fysiske Styrke, hvori det jo overgaas af mange Dyr, som paa dets Evne til at handle intelligent. En væsentlig Forudsætning for den intelligente Handling er en dybere Indsigt i Naturens Aarsagssammenhæng, og gennem Naturvidenskaberne søger man systematisk at uddybe denne Indsigt, til dels med praktiske Formaal for Øje. Det gælder da for Videnskaben under dette Synspunkt at finde de Aarsagsrækker, der — eventuelt under heldige Kombinationer — fører frem mod et givet Maal, og de Angrebepunkter, hvor Mennesket med Held og med størst Held kan sætte en Handling ind, der drejer den videre Udvikling hen mod et ønsket Maal. Alt dette er gammelkendt, men det turde være formaalstjenligt for alle Parter, baade for Videnskabens Dyrkere og for andre, fra Tid til anden at besinde sig herpaa, saa man fastholder en rigtig Vurdering af Videnskabens Betydning. —

Ved et sagte Pust vilde man ved Vandskillelinien i Jylland

¹⁾ Lad mig benytte mig af den ny Sædvane med en kort Selvbiografi i Noterne til at komme med den maaske delvis overflødige Bemærkning, at mit egentlige Omraade ikke er Nationaløkonomi, men Filosofi, hvorunder jeg bl. a. har dyrket etiske og sociologiske derunder ogsaa nogle nationaløkonomiske Studier.

Forf.

SAMFUNDSVIDENSKAB, ETIK OG POLITIK

AF CHR. PETERSEN¹⁾

MENNESKET kan for en umiddelbar Betragtning synes svagt over for den omgivende Natur, og Pascal lod sig heraf inspirere til at kalde Mennesket et Siv; men han føjede dog til, at det er ettænkende Siv. Paa Menneskets Evne til at tænke og i Overensstemmelse hermed handle intelligent beror dets forholdsvis store Overlegenhed over Naturen. Gennem den intelligente Handling naar Mennesket sit Maal ad en Omvej, Maal, som det uden den intelligente Indsigt enten slet ikke kunde naa eller kun naa ved en langt større Kraftanstrengelse. Menneskets Overlegenhed over Naturen beror altsaa ikke nær saa meget paa dets fysiske Styrke, hvori det jo overgaas af mange Dyr, som paa dets Evne til at handle intelligent. En væsentlig Forudsætning for den intelligente Handling er en dybere Indsigt i Naturens Aarsagssammenhæng, og gennem Naturvidenskaberne søger man systematisk at uddybe denne Indsigt, til dels med praktiske Formaal for Øje. Det gælder da for Videnskaben under dette Synspunkt at finde de Aarsagsrækker, der — eventuelt under heldige Kombinationer — fører frem mod et givet Maal, og de Angrebepunkter, hvor Mennesket med Held og med størst Held kan sætte en Handling ind, der drejer den videre Udvikling hen mod et ønsket Maal. Alt dette er gammelkendt, men det turde være formaalstjenligt for alle Parter, baade for Videnskabens Dyrkere og for andre, fra Tid til anden at besinde sig herpaa, saa man fastholder en rigtig Vurdering af Videnskabens Betydning. —

Ved et sagte Pust vilde man ved Vandskillelinien i Jylland

¹⁾ Lad mig benytte mig af den ny Sædvane med en kort Selvbiografi i Noterne til at komme med den maaske delvis overflødige Bemærkning, at mit egentlige Omraade ikke er Nationaløkonomi, men Filosofi, hvorunder jeg bl. a. har dyrket etiske og sociologiske derunder ogsaa nogle nationaløkonomiske Studier.

Forf.

kunne afgøre en Regndraabes Skæbne, om den skulde havne i Vesterhavet eller i Kattegat, og den hertil anvendte Energi vilde være forsvindende i Sammenligning med den, der maatte anvendes for siden at bringe den samme Vandmængde tværs over Landet fra det ene Hav til det andet. Lignende Betragtninger kan man anstille ved et Jernbanesporskifte eller ved enhver Skillevej. Absolut set kan det en Gang gjorte Valg aldrig gøres om, saa sandt som gjort Gerning ikke staar fil at ændre, men ser man bort fra Tiden, kan sket Skade jo i mange Tilfælde repareres om end med Tab. Selv i Religioner, hvor man ved at befæste et Svælg mellem Himmel og Helvede har villet understrege Valgets Alvor, har man haft ondt ved at fastholde Tanken om det helt uoprettelige. Afgørende for Menneskets Herredømme over Begivenhedernes Gang, i det Omfang det nu er muligt, er, om det ejer Indsigt og Vilje til paa rette Tid og Sted og paa rette Maade at gribe ind i Begivenhedernes Gang. I mange vel de fleste Tilfælde spiller Tiden ikke saa stor en Rolle, idet Naturen saa at sige stadigt tilbyder sit Samarbejde. I andre Tilfælde er Naturen mere karrig med sine Tilbud om Samarbejde. En Kyststrækning, der trues af Havet, kan sikres ved Høfder, men den nedbrudte og bortskyllede Klint lader sig ikke genopbygge; forsømmer jeg at saa eller indhøste i rette Tid, da der var Mulighed derfor, kan der ogsaa her ved ske uoprettelig Skade.

Ofte stilles Mennesket af Naturen over for Valget mellem forskellige Maal, som det hver for sig maa anse som ønskelige at opnaa, men som er forbundet paa en saadan Maade, at om man vil opnaa det ene, maa man give Afkald paa det andet. Ofte optræder der ogsaa en Konflikt mellem Maal og Midler eller mellem Maalet og Maalets og (eller) Midlets Bivirkninger. Man vil Maalet, men ikke Midlet eller ikke Midlets eller Maalets Bivirkninger.

I en vis Forstand kan alle Led i Begivenhedernes Udvikling, hvor Mennesker har Mulighed for at gribe ind og paavirke Udviklingens Gang i formodet ønskelig Retning, sammenlignes med Sporskifter, og de foran anstillede Betragtninger kan derfor ogsaa udstrækkes til bl. a. at gælde paa Samfundslivets Omraade. Overalt maa Menneskets Forskning da naturligt gaa ud paa at finde Sammenhængen i Tilværelsen og paa at finde de »Sporskifter«, hvor det til enhver Tid og som oftest med mindst Anvendelse af Energi kan gribe ind og lede Udviklingen til Fordel for sine Formaal. Efterhaanden som denne Sammenhæng er blevet mer og mer bevidst for Mennesket, sker det hyppigere og hyppigere, at

man indstiller sin Forskning af Aarsagssammenhængen med bestemte Formaal for Øje, f. Eks. for at finde Midler til Bekæmpelse af bestemte Sygdomme. Dette kan betegnes som et Led i den højeste Grad af intelligent Handling: man nøjes ikke med at udnytte forhaandenværende Viden, men gør Omvejen til Maalet endnu længere, idet man giver sig til at søge efter ny Viden, der muligvis kunde faa Betydning for Opnaaelsen af Maalet.

De gode Resultater, Naturvidenskaben har at opvise, har naturligt forstærket den i sig selv naturlige Tanke om ogsaa paa Samfundslivets Omraade at have en Videnskab at støtte sig til ved Opnaaelsen af de Maal, man der maatte stræbe efter. Efter forskellige Tilløb kom der Fart i Sagen i sidste Halvdel af 18. og i 19. Aarhundrede, og Bevægelsen er vokset i Styrke til vore Dage. Denne Udvikling skete for en stor Del med praktisk Sigte. Man vilde finde ud af, om og ad hvilken Vej det var muligt at naa bestemte Maal. Hertil var i og for sig intet at sige, da tværtimod en saadan Fremgangsmaade som nævnt kan betragtes som Udslag af en i høj Grad intelligent Indstilling. Værre var det, at man ogsaa ofte havde ret faste Forestillinger om Midlerne, saa man ikke var tilstrækkelig lydhør over for, hvad Virkeligheden havde at fortælle.

I Samfundslivets Udvikling er Menneskets bevidste Sætten sig Maal en væsentlig Faktor. Var det ikke saadan, vilde Tanken om en Samfundsvidenskab med praktisk Sigte ogsaa være en Urimelighed. Ved Forklaring af en sket Udvikling maa denne Faktor derfor tages med i Betragtning. Men ogsaa andre Faktorer i Menneskenaturen som ogsaa Faktorer uden for denne maa medtages ved Forklaring af en sket Udvikling. Indenfor den Del af Samfundsvidenskaben, som Nationaløkonomien behandler, spiller de bevidste Maalsætninger en afgørende Rolle, ja Nationaløkonomien kan maaske ligefrem defineres herved, som naar Axel Nielsen siger, at »Nationaløkonomien jo er Læren om de Socialfænomener, som det økonomiske Motiv skaber«¹⁾. Herved er, som man ser, Omraadet defineret ved en Aarsag: den økonomiske Handling, der »er rettet mod et økonomisk Gode«²⁾. Da denne Aarsag imidlertid findes i et maalstræbende Væsen og der er afgrænset efter bestemte Maal, kunde man lige saa godt have defineret efter

¹⁾ Axel Nielsen: Forholdet mellem Nationaløkonomiens Teori og Politik. 1912. S. 32.

²⁾ Samme. S. 29.

Maalene, de ønskede Virkninger, og man kan vel uimodsagt hævde, at det ogsaa er det, Axel Nielsen gør, naar han siger, at Nationaløkonomien »vel tør siges at være den Videnskab, som omhandler de økonomiske Goders Frembringelse, Omsætning, Fordeling og Forbrug i Samfundet«¹⁾, og naar han i sin »eksakte« Nationaløkonomi deducerer ud fra det økonomiske Motiv²⁾.

Det følger af det foregaaende, at der ikke er nogen afgørende Forskel paa, om man definerer Nationaløkonomien som en Lære om det økonomiske Motivs Virkninger eller som en Lære om, hvorledes Mennesker bedst opnaar bestemte økonomiske Goder. I begge Tilfælde vil man nemlig have at tage Hensyn til, at der baade udenfor og i Mennesket er andre Faktorer end dets bevidste økonomiske Vilje, der bestemmer Udfaldet. Man kan diskutere, om en Undersøgelse af disse Faktorer hører med ind under Nationaløkonomiens Omraade. Axel Nielsen vil have dem skilt ud og blive staaende ved en »eksakt« deduktiv Nationaløkonomi, der alene undersøger de Virkninger, den økonomiske Handling har Tendens til at drage efter sig, hvorimod han ikke vil tage Hensyn til alle de konkrete Omstændigheder, der kan paavirke det faktiske Resultat. Han mener, at disse er saa mangfoldige, at man, om man ogsaa skulde tage Hensyn til dem, maatte opgive Haabet om at opstille Love og nøjes med Beskrivelser. I Modsætning hertil er disse Faktorer her draget med ind som et Led af Nationaløkonomiens Teori, iøvrigt ud fra den Opfattelse, at det heller ikke her vil være haabløst at søge efter Love. Begge Standpunkter er mulige og forsvarlige; men Forskellen bør fastholdes over for det følgende. I den eksakte Teori vil Axel Nielsen ikke have alle de Faktorer med, som i Almindelighed bestemmer Udfaldet; en Del af disse behandles først i Politiken som Læren om anvendte eller anvendelige Midler. I min Anvendelse af Ordet har Teorien et videre Grundlag, og Politiken bliver at betragte som en Del af den anvendte Teori, iøvrigt saaledes, at hvad der her siges om den har Gyldighed for al anden Teori inden for Omraadet altsaa ogsaa for den Politik, der ad andre Veje end gennem Statsmagten søger at naa sine Maal.

Man har fra forskellige Sider været ivrig for at advare mod en for nøje Sammenblanding af Teori og Politik, ikke saa meget fordi man som Axel Nielsen anviste dem forskellige Omraader at

¹⁾ Samme. S. 29.

²⁾ Samme. S. 33—34.

undersøge, som fordi man frygtede en for nøje Sammenknytning af Teori og Praksis. Denne Frygt er let forstaaelig, om man under Politik medregner ikke blot Læren om de Midler, hvormed man kan naa bestemte Maal, men ogsaa Læren om, hvilke Maal der bør tilstræbes. En saadan Fremhæven af Ønskeligheden i klart at skille Teori og Praksis, ikke blot begrebsmæssigt, men, om jeg forstaar det ret, ogsaa saaledes, at de afhandles særskilt, kommer frem hos Gunnar Myrdal, Ivar Sundbom og Niels Lindberg¹⁾, og paa sin Maade jo ogsaa hos Axel Nielsen.

Ikke mindst har herved den saakaldte teleologiske Opfattelse spillet en Rolle for Samfundsvidenskaben. Den prægede 18. Aarhundredes sociale Ideer og Samfundsvidenskab, og den prægede paa anden Maade ogsaa sidst i 18. og i 19. Aarhundrede Reaktionen mod disse Ideer. Hos Adam Smith mærkes saaledes tydeligt, hvorledes hans Liberalisme til dels er forankret i eller i hvert Fald støtter sig til en Forsynstro, en Tro paa »Naturens Visdom«²⁾. Naar han i vid Udstrækning vender sig mod Samfundsmagtens Indgreb i de økonomiske Kræfters frie Udfoldelse, sker det vel nok væsentlig med Argumenter, som en Betragtning af de herskende Tilstande giver ham i Hænde; men denne Opfattelse sanktioneres saa at sige af hans religiøse Forsynstro, der deltes af mange i Samtiden, og som uden Tvivl har bidraget sit til at holde Liv i Teorien, at den størst mulige økonomiske Frihed giver det bedste økonomiske Resultat, ogsaa efter, at de Argumenter, den under sin Tilblivelse kunde støtte sig til, for en væsentlig Del havde mistet deres Kraft. Gunnar Myrdal taler om den liberale Økonomis næsten religiøse Harmonilære³⁾. Han kunde roligt have sagt helt religiøse, for den hviler for en stor Del paa de liberale Økonomers, ikke mindst den retningsgivende Adam Smiths, Forsynstro, deres Tillid til »Naturen«. Særlig kraftigt kommer denne Forsynstro iøvrigt ikke frem i Adam Smiths nationaløkonomiske Arbejde, men des kraftigere i hans Ungdomsarbejde »The theory of moral sentiments«; ogsaa i det økonomiske Arbejde føles den dog som den bærende om end sjældnere udtalte Forudsætning.

¹⁾ Gunnar Myrdal: Vetenskap och politik i nationalekonomien. 1930. Ivar Sundbom: Præbildung och ändamålsenlighet. 1933. Niels Lindberg: Husholdningsteori contra Klassekampteori, Nationaløkonomisk Tidsskrift. 1935. S. 82 ff.

²⁾ Adam Smith: National-Verstandens Natur og Aarsag. Dræbyes Oversættelse II, 1780. S. 314.

³⁾ Anf. Sted. S. 77.

I Reaktionen mod 18. Aarhundredes Ideer saa man, til dels med andre Formaal, det hensigtsmæssige ikke i de enkelte Individuers uhemmede Virken, men i de historisk udviklede Institutioner. Denne Indstilling præger saaledes bl. a. Hegels Samfundsfilosofi og Savignys retshistoriske Skole, hvorimod den efter Rist kun skal have haft ringe Indflydelse paa den historiske økonomiske Skoles Opfattelse¹⁾, efter Axel Nielsen dog aabenbart nogen, navnlig hos Knies²⁾.

Medens Forsynstroen for Retslivets Omraade med den retshistoriske Skole flyttedes fra en Tro paa Individet over til en Tro paa Institutionen, holdt den sig inden for Økonomernes Kreds længere som en Tro paa Værdien af Individets uhemmede Virksomhed, hvorfor ogsaa den retshistoriske Skoles Tilhængere ofte voldsomt har bekæmpet de liberale Økonomer, og naar moderne Økonomer som Myrdal, Sundbom m. fl. finder sig foranlediget til at bekæmpe Teleologien i Nationaløkonomien, er det derfor fortrinsvis den liberale Økonomi, de vender sig imod. Som Max Weber og Axel Nielsen før dem kræver de en klar Adskillelse mellem Teori og Politik, ikke blot begrebsmæssig, men ogsaa saaledes, at de helst ser dem afhandlede i forskellige Værker, eller i hvert Fald i klart adskilte Afsnit. Det er herved ikke blot de teleologiske Forestillinger, de vil til Livs, men de kræver enhver normativ Tendens udskilt af Videnskaben; men ogsaa dette synes for en væsentlig Del at ske for at komme den teologiske Opfattelse til Livs.

Nu behøver man i og for sig ikke at udskille de normative Tendenser af Erfaringsvidenskaben, for de er paa Forhaand udskilte ved Definition, saa sandt som det er to klart adskilte Opgaver at forklare og at vurdere. Det skulde saaledes ikke synes nødvendigt, som Myrdal har gjort, at skrive en hel Bog for at bevise, at man ikke kan slutte fra det, der er, til det, der bør være; men opfatter man hele Arbejdet som et Angreb paa den teleologiske Opfattelse, der længe mer eller mindre skjult har levet videre og forhindret en fordomsfri Opfattelse af Forholdet mellem Aarsag og Virkning, kan det ikke siges at have været overflødig. Adskillelsen mellem Forklaring og Vurdering har man jo nok i Forvejen været klar over inden for Nationaløkonomien. Foruden Axel Niensens Bog kan jeg med Forbigaaelse af endnu ældre Forfattere f. Eks. nævne Bircks Udtalelse: »Det er ikke min Opgave at give Raad; thi disse

¹⁾ Gide et Rist: *Historie des doctrines économiques*. 5. éd. 1926. IV. I.

²⁾ Anf. Sted. S. 25.

maa være afhængige af, hvilke Maal man sætter Samfundet¹⁾, og Zeuthens: »Spørgsmaalet, om de personlige Indtægter er »fortjent«, d. v. s. bedst muligt fordelt under Hensyn til ydet Nytte, ydet Offer, Trang eller lignende, kræver Postulater udover det rent faktiske«. . . . »Til Gengæld betyder Forklaringen ikke noget ubetinget Forsvar for det bestaaende²⁾).

Kravet om en klar Adskillelse mellem Teori og Praxis i Behandlingen af et Spørgsmaal kan have sin Berettigelse; men det bør understreges, at det i saa Fald mer er af psykologiske end af logiske Grunde. Det er som fremhævet lige saa vel en erfaringsvidenskabelig Opgave at paavise Midler til bestemte Maal, eller mere alment udtrykt Aarsager til Virkninger, som at paavise Virkninger af bestemte Aarsager. I begge Tilfælde drejer det sig om Paavisning af en Kausalsammenhæng, og kun det psykologiske Udgangspunkt for dens Paavisning er forskelligt. Og hvad der i Dag staar som en Nyskabelse, at Mennesket ad hidtil ukendte Veje opnaar et bestemt Maal, er fra i Dag af Genstand for Erfaringsvidenskaben, der maa tage den nye Indsigt med blandt de Faktorer, der bestemmer Udviklingen.

Selv om man ikke kan frikende den liberale Økonomi for normative Indslag, gælder det dog i overvejende Grad, at det man baade ud fra den liberalistiske Opfattelse og under Reaktionen imod den har udtalt sig om, har været visse Aarsagers Tendens til at drage visse Virkninger efter sig, altsaa i begge Tilfælde rent erfaringsvidenskabelige Spørgsmaal, og heri er intet urigtigt. Det urigtige har alene ligget deri, at man har slaact sig til Taals med uverificerede og urigtige Resultater, og det er mod dette, at Kritiken maa rettes.

Det psykologiske Argument for en klar ikke blot begrebsmæssig, men ogsaa rumlig Adskillelse mellem Teori og Politik er dog af ikke ringe Vægt. Historien viser, at den stærke Optagethed af bestemte Maal ofte har virket forstyrrende ind paa Forskningen af Midlerne, idet det stærke Ønske om at gribe aktivt ind i Begivenhedernes Gang ikke har levnet Forskerne tilstrækkelig Ro og Energi til Udforskningen af de virkelige Aarsagsforhold. Denne Forbindelse kan dog ikke siges at være nødvendig. Den Mulighed kan ogsaa virkeliggøres, at netop den stærke Optagethed af Maa-

¹⁾ L. V. Birck: Den økonomiske Virksomhed. 1928. II. S. 445.

²⁾ F. Zeuthen: Den økonomiske Fordeling. 1928. S. 109—10, jfr. S. 503. Se ogsaa samme Forfatters Socialpolitik I. Arbejds løn og Arbejds løshed. 1939. S. 6 og S. 27.

lene fører den, der for Alvor forstaar Videnskabens praktiske Betydning, til først og fremmest at kaste sig over en uddybet Virkelighedserkendelse.

Ofte har en bestemt Forestilling om de mest egnede Midler ligget fast i Tankerne, og den har maaske vanskeligere kunnet røkes, naar Maalene stadig klart fastholdtes. Det er ogsaa nærmest herimod, Axel Nielsen vender sig, naar han fremhæver, at den økonomiske Politik i Betydning af forudfattede Meninger om de bedst egnede Midler til Opnaaelse af givne Maal ikke maa komme med Krav til Teorien om at blive bevist. Ogsaa andre Faktorer har kunnet virke med til en uberettiget Forkærlighed for bestemte Midler. Videnskab er ikke blot Enkeltmands Sag, men maa drives i et Samfund, og baade gennem et vist moralsk Pres og gennem Trusel om Anvendelse af Magtmidler kan Samfundet faa Indflydelse paa, hvilke Teorier, der kommer under Drøftelse, som naar Napoleon forsinkede 2. Udgave af Say's »Économie politique«, fordi Say ikke vilde bøje sig for Napoleons Opfattelse. Farer af den Art har til Tider været alvorlige nok for Videnskaben og kan maaske blive det igen. Værre er under frie Forhold den Fare, der lurder indefra, fra Forskerens Vane at gaa ud fra visse Antagelser som fastslaaede og fra hans Ønsker om at finde et vist Helhedssyn bekræftet. Denne Fare er altid aktuel.

Man vil i Almindelighed ikke vente at finde alt for mange Raad i et teoretisk Arbejde, men Forbindelsen mellem teoretisk og anvendt Videnskab er for Nationaløkonomiens Vedkommende saa nøje, at man ofte skal have ondt ved at holde Raadene borte, selv om man ikke formulerer dem som Raad. Har man vist, at en bestemt Handling under givne Omstændigheder drager bestemte Virkninger efter sig, har man givet et Raad til den, der ønsker at opnaa disse Virkninger, og teoretisk er der intet til Hinder for, at man lægger sit Studium af et givet Fænomen til Rette som et Studium af Aarsagerne til dets Opstaaen eller Varieren. Det turde maaske endda være den hyppigste Form, den erfaringsvidenskabelige Forskning antager.

Over for Naturen gælder det, som Kant fremhævede, at vi kun faar noget at vide om den, naar vi selv stiller den vore Spørgsmaal, og saaledes ogsaa over for Samfundslivet. Intet er naturligere, end at de Spørgsmaal, der stilles, for en væsentlig Del stilles af vor praktiske Interesse, og den Alvor, hvormed en Videnskab dyrkes, er maaske heller ikke helt uafhængig af, om Forbindelsen med den praktiske Interesse stadig føles. For Samfundsvidenskabens

Vedkommende gælder det i hvert Fald, at den i høj Grad er sat i Gang af praktiske Interesser. Dette har af psykologiske Grunde ikke været helt ufarligt; men mindre farligt vilde det næppe være, om al Forbindelse med de praktiske Interesser udviskedes, idet man da vilde savne en Maalestok Tor, hvad der fortrinsvis var værd at beskæftige sig med. Først startet maa Forskningen drives med det Formaal at finde Sandheden og kun den — allerede ud fra den Betragtning, at kun den giver de rette Midler i Hænde.

Det forekommer mig da at være af Betydning for Samfundsvidenskaben, ikke mindst for Nationaløkonomien, der i høj Grad arbejder med Virkningerne af Menneskers bevidste Stræben efter bestemte økonomiske Goder, at man ikke blot arbejder med at finde Virkninger af bestemte Aarsager, derunder Menneskers bevidste Stræben, men ogsaa søger Aarsagerne til bestemte Virkninger — Aarsager, der for Mennesket i Kraft af dets Evne til at gribe ind i Begivenhedernes Række undertiden kan komme til at staa som Midler til bestemte Maal (de givne Virkninger).

Nationaløkonomien var da maaske trods alt ikke helt paa Vildspor, naar den optraadte som en Lære om de rette Midler til givne Maal, selv om dens Opgave ikke hermed kan siges at være udtømt. Den Opgave at finde de rette Midler til givne Maal kan nemlig kun løses tilfredsstillende paa Grundlag af en Udforskning af hele Nationaløkonomiens Omraade: det økonomiske Motiv i Samvirken med ikke-økonomiske og med de Naturfaktorer, der faar Indflydelse paa Frembringelsen af de økonomiske Goder. Men den var paa Vildspor, naar den ikke gjorde sig klart, at det ligger uden for dens Omraade som Erfaringsvidenskab at fastslaa, hvilke disse Maal bør være¹⁾, eller naar den af forskellige Grunde slog sig til Taals med forudfattede Meninger om, hvilke disse Midler er.

Ser vi paa et Par herhenhørende danske Arbejder af Birck²⁾ og Sveistrup³⁾, er der ingen Tvivl om, at de i høj Grad indeholder Raad, for Bircks Vedkommende trods hans anførte udtrykkelige Paastand, at dette ikke er hans Opgave, men i hvert Tilfælde med en tydelig Angivelse af, hvad det er for Maal, han anviser Midler til, medens det hos Sveistrup, hvor Hovedformaalet er at under-

¹⁾ Niels Lindberg mener, at Nationaløkonomien endnu for den almindelige Bevidsthed staaer som en Lære om, hvad der bør være. Anførte Sted. S. 83.

²⁾ Den økonomiske Virksomhed I—II. 1928.

³⁾ P. P. Sveistrup: Den naturvidenskabelige Metodes Betydning for Samfundsøkonomien. Nationaløkonomisk Tidsskrift. 1927. S. 266 ff.

strege Nødvendigheden af i højere Grad end hidtil at tage Naturvidenskabens Metode til Forbillede for Nationaløkonomiens, straks først i Afhandlingen klart er angivet, hvad det er for Formaal, han vil finde Midlerne til. Begge har saaledes paa Forhaand honoreret Myrdals Krav, at om man vil give Raad eller m. a. O. finde Midler til Maal, maa man klart angive, hvilke ens Værdipræmisses er, og det tør vist hævdes, at i de to Arbejder paavirkes den rent videnskabelige Erkendelse ikke af, at der samtidig er fældet visse Vurderinger.

Man kan naturligvis drøfte, om det er hensigtsmæssigt saaledes at blande en rent teoretisk Undersøgelse sammen med praktiske Anvisninger. Svaret maa aabenbart falde forskelligt i forskellige Tilfælde; men i Nationaløkonomien, der i saa høj Grad arbejder med Menneskers bevidste Stræben efter givne Maal, vil det i mange Tilfælde være yderst vanskeligt at skille de to Synspunkter. Man kan naturligvis om et givet Emne først skrive en rent teoretisk nationaløkonomisk Afhandling og saa bagefter en Afhandling, hvori den heri vundne Indsigt anvendes til at vise Midler til givne Maal; men den, der for Alvor vilde vove Forsøget, vilde paa visse Omraader se sig nødsaget til i sidste Afhandling i høj Grad at gentage, hvad han havde skrevet i den første, medens hvad han herudover kunde have at tilføje, ikke vilde fylde saa forfærdelig meget, og hvorfor saa ikke føje det ind paa sin Plads allerede i den teoretiske Undersøgelse, der dog som oftest er startet med praktiske Formaal for Øje. Hvor man raader over tilstrækkelig videnskabelig Kultur til skarpt at adskille Forklaring og Vurdering og for Alvor søger at holde sig fri af forudfattede Meninger om de bedste Midler til Opnaelsen af et givet Maal, skulde en saadan Forening af teoretiske og praktiske Synspunkter ikke rumme stor Fare. I mange Tilfælde vil det alene være Formuleringen af en Aarsagssammenhæng, der vil give Udslaget m. H. t., om den opfattes som en teoretisk Sætning eller som et Raad. Den rent teoretiske Sætning: hvor Svovlsyre kommer i Forbindelse med Zink, frigøres Brint, kan omskrives til den raadgivende Sætning: vil man have frigjort Brint, kan man opnaa det ved at hælde Svovlsyre paa Zink, og tilsvarende lette Muligheder for Omskrivning af en teoretisk Sætning til en raadgivende forekommer ikke sjældent inden for Samfundsvidenskaben, om end mest under den Form, at den og den Faktor har Tendens til at drage den og den bestemte Virkning efter sig. Hvor der behøves mere komplicerede hidtil uprøvede Kombinationer af Indgreb for

at opnaa et givet Maal, bliver Angivelsen af disse naturligt ofte en vanskeligere og dermed selvstændig Opgave.

Det forekommer mig da paa Baggrund af de foranførte Betragtninger yderst vanskeligt paa Nationaløkonomiens Omraade at foretage en absolut Adskillelse mellem Behandlingen af teoretisk og af anvendt Videnskab; men jeg ser ikke noget særlig betænkeligt ved denne Tingenes Tilstand, naar man blot gør sig klart, at Fastsættelsen af Maalene i og for sig intet har med Erfaringsvidenskaben at gøre, idet denne alene har at gøre med Forbindelsen mellem Aarsag og Virkning, Maal og Midler. —

Da Samfundsvidenskaben for en meget væsentlig Del er skabt med det Formaal for Øje, at dens Resultater skulde komme Praksis til Gode, opstaar det Spørgsmaal, om det ikke var heldigt, at den i sin Forskning indrettede sig med bestemte Formaal for Øje, og dernæst, om det ikke var heldigt, om Videnskabsmændene selv uden al Betænkelighed søgte at forvandle den rent teoretiske Videnskab til anvendt Videnskab?

M. H. t. det første Spørgsmaal behøver man nu ikke at give Raad, da Forskningsomraadet til dels er opdelt efter praktiske Interesser, inden for Nationaløkonomien bl. a. efter Interessen for Produktionen og Interessen for Fordelingen, og ogsaa m. H. t. mindre omfattende Interesser. Man kan blot advare imod heri at se noget urigtigt. M. H. t., hvorvidt det maa være Videnskabsmændenes egen Sag at forvandle den teoretiske Videnskab til anvendt Videnskab, maa Svaret blive forskelligt efter de forskellige Omraader. Som nævnt er Omskrivningen fra en teoretisk til en raadgivende Sætning i mange Tilfælde en saa enkel Sag, at den kan foretages af mange, der ikke har Forudsætninger for selv at begrunde den teoretiske Sætning, og man behøver i saa Fald ikke Videnskabsmandens Hjælp til denne Omskrivning. Noget anderledes kan det stille sig m. H. t. Opgaver, der kræver mere komplicerede og hidtil uprøvede Foranstaltninger. Her forekommer det mig, at Videnskaben maa have en Opgave.

Lad os antage, at Opgaven er at anvise Midler til et bestemt Maal. Paa Grundlag af almindelig Indsigt i Forbindelse med Videnskabens Resultater er der, antager vi, Grund til at tro, at det helt eller tilnærmelsesvist kan naas ved Anvendelsen af en Række Midler, men Forsøget paa at naa det ad den Vej er endnu aldrig gjort. Man staar da over for det, man i Samfundsvidenskaben saa ofte har beklaget at maatte savne, Eksperimentet, der netop paa dette Grundlag er forsvarligt. Her maa, forekommer det mig,

Videnskabsmanden være med, ikke blot som den, der staar og ser til, hvad andre faar ud af Eksperimentet, men ogsaa som den, der ud fra sin Viden er med til at tilrettelægge det efter bedste Overbevisning. Paa Naturvidenskabens Omraade kan man være sikker paa at finde Videnskabsmanden som noget mere end blot passiv Tilskuer ved et tilsvarende Eksperiment. Er det Frygten for at tage et Ansvar, der gør, at man har Tendens til at hævde, at det paa Samfundsvidenskabens Omraade bør være anderledes, eller er det Frygten for at slippe Offentligheden ind i Videnskabens Arbejdsværrelse og lade den se de endnu ikke fuldt færdige Resultater, der gør Udslaget? Er man bange for, at det skal nedbryde Respekten for Videnskaben, at den endnu paa mange Punkter maa føle sig usikker? Meget tyder paa, at det oftest er det sidste, der er Tilfældet. Der er da Grund til over for alle Parter at fremhæve, at en videnskabelig begrundet Sandsynlighed som Regel er bedre at have til Rettesnor end en endnu løsere begrundet formentlig Indsigt i Tingenes Sammenhæng, og at det ligger i Erfaringsvidenskabens Natur, at den maa fejle, mens den stræber. Det, der i Dag er et Raad, man mener at maatte give, er maa-ske i Morgen et Raad, man har fulgt, og dermed Genstand for den rene Erfaringsvidenskabs Betragtninger. Derfor forekommer det mig, at Erfaringsvidenskaben allerede af rent teoretisk Interesse maa være i nøje Forbindelse med den anvendte Videnskab, der jo selv er at betragte som Deduktioner ud fra dens formentlige Resultater og derfor vil bekræfte eller omstøde disse.

Man kan, forekommer det mig, lige saa godt eksperimentere m. H. t., hvilke Midler der fører til et ønsket Resultat, som med, hvilke Virkninger der følger af bestemte Aarsager, og inden for Samfundsvidenskaben er det endda ofte den eneste Form for Eksperiment, der findes forsvarlig, fordi man vil have Betænkelighed ved de Eksperimenter, der sandsynligvis kunde føre til uønskede Resultater. Da Videnskaben for en væsentlig Del beror paa Samarbejde, vilde det være godt, om flere og eventuelt flere Slægtled kunde samle sig til Løsning af bestemte praktiske Opgaver, m. a. O. om at finde Midler til bestemte Maal. Dette vilde imidlertid forudsætte en vis Enighed m. H. t. Maalene, ikke blot inden for Videnskabsmændenes Kreds, men ogsaa inden for deres Kreds, der skal være med at tage Ansvaret for »Eksperimenterne«. Hvorledes forholder det sig med Mulighederne for en saadan Enighed?

De Maal, hvorefter Mennesker kan stræbe, er mangfoldige. I

visse Tilfælde er der Konflikter mellem deres Interesser, men for disse Tilfælde udvikler der sig Regler for, hvorledes Interesserne skal afvejes mod hinanden. For en dyberegaaende Betragtning kan en saadan Afbalancering af Interesserne mod hinanden ogsaa siges at være i de enkeltes Interesse. Herved opstaar der Mulighed for en større Overensstemmelse mellem Interesserne og dermed for Samarbejde, end der for en mere umiddelbar Betragtning kunde synes at være til Stede. Der er dog i vor Tid en fremherskende Skepsis m. H. t., hvorvidt det overhovedet skulde være muligt at opstille almindelige etiske Regler, som alle maa anerkende, ikke at tale om, at alle skulde være enige m. H. t. de mere konkrete Vurderinger, eller lige ivrige efter at handle i Overensstemmelse med, hvad de anerkender som Ret¹⁾.

Denne moralske Skepsis har fundet Vej ogsaa til Økonomernes Kreds. Axel Nielsen, der dog mener, at alle Etikere er enige om, at det heles Vel bør være Maalet²⁾, hævder saaledes, at der m. H. t. mere konkrete Spørgsmaal er lige saa mange etiske Overbevisninger, som der gives Etikere³⁾, og lignende Betragtninger findes hos Myrdal og Sundbom, og i nogen Grad ogsaa hos Zeuthen og Lindberg. Denne Skepticisme, der kan synes begrundet, naar man fæster sig ved Meningerne om de mere konkrete Spørgsmaal, synes overdrevet, naar man ser paa de mere fundamentale Regler. Der er ganske vist fra Skeptikernes Side en vis Tendens til at hævde, at Mennesket slet ikke former sine Anskuelser om etiske Spørgsmaal ud fra almene Ideer; men det turde være en forhastet Paastand. Hvor udbredt er ikke den almindelige Betragtning, at hvad man vil, andre skal gøre mod en selv, det skal man gøre mod dem. Det kan være vanskeligt nok i de konkrete Tilfælde at afgøre, hvad der maa følge af dette Grundsynspunkt, men det rokker ikke den vidtgaaende fundamentale Anerkendelse af det, der forekommer mig at spænde lige saa vidt som Sansen for og Respekten for Individet. Denne Regel bygger paa Anerkendelsen af Menneskers lige Ret til Livsgoderne i hvert Fald i Forhold til en ydet Indsats. Det er ganske vist muligt at lægge et andet Synspunkt til Grund og f. Eks. hævde, at de bedst udrustede maa have en Ret til at fortrænge alle de mindre godt udrustede, eller at hævde, at det slet ikke er de enkeltes Skæbne, man bør interessere sig for, men derimod Samfundets Trivsel som Helhed, o. s. v. I visse

¹⁾ Jfr. K. Grue-Sørensen: *Vor Tids Moralskepticisme*. 1937.

²⁾ Anf. Sted. S. 43.

³⁾ Anf. Sted. S. 44. Se dog ogsaa S. 8.

Tilfælde vil disse forskellige Formaaler i vid Udstrækning kunne harmoniseres, men ikke i alle, og nogen absolut Enighed m. H. t. Maalene kan derfor ikke fastslaaes. Men faktisk vil der sikkert kunne opnaas en vidtgaaende Enighed om, hvad man maa anerkende som Ret, om disse Spørgsmaal overhovedet drøftedes lidt mere indgaaende, end det i Almindelighed er Tilfældet.

Vi behøver ikke at opholde os længe ved den Kendsgerning, at man ikke kan begrunde Grundværdier. Det ligger i selve Begrebet, at de, som Høffding i sin Tid fremhævede¹⁾, kun lader sig paaavise; men maaske kan der paaavises vidtgaaende Overensstemmelse m. H. t. Grundværdierne, og maaske ogsaa en vidtgaaende Harmoni mellem, hvad Hensynet til de forskellige Grundværdier kræver. Indenfor Nationaløkonomiens Omraade kan vel en økonomisk Produktion af fundamentale Livsgoder anses for en Grundværdi; men man kan naturligt heller ikke være ligegyldig over for Spørgsmaalet om en rimelig Fordeling. En nærmere Undersøgelse vil vise, at disse to Formaaler i vid Udstrækning kan bringes til at harmonere. Af Grundværdierne kan afledes sekundære Værdier. Dette kun som Antydninger af en personlig Overbevisning om, at det ikke er saa haabløst endda at søge at naa til en vidtgaaende Enighed om, hvad der bør tilstræbes. Dette forekommer mig ogsaa at finde Bekræftelse i en Betragtning af de politiske Partiers Programmer, idet Forskellen mellem disse forekommer mig at vise sig mest som en Forskel i Opfattelse af egnede Midler, medens de m. H. t. Begrundelsen eller Maalet alle i høj Grad maa appellere til et vist Fond af fælles moralske Forestillinger.

Det er ikke Meningen med dette at ville hævde noget i Retning af, at der vil kunne skabes Enighed om alle etiske Spørgsmaal eller om, hvilke Maal man skal tilstræbe og ved hvilke Midler. Jeg har alene villet understrege, at der m. H. t. visse Grundprincipper findes en vidtgaaende Overensstemmelse, som kan paaavises, og som ikke skifter hurtigt. Der kan tænkes flere Grundprincipper; men ikke overvældende mange, og det maa derfor i det mindste være muligt at gruppere Mennesker i store Grupper efter visse Grundprincipper, som de anerkender som Grundlag for deres Handlinger. Dette er ikke uden Interesse for den anvendte Videnskab og dermed heller ikke for den rent teoretiske.

¹⁾ Høffding: Filosofiske Problemer. 1902. S. 75—76.

²⁾ Anf. Sted. S. 44. Se dog ogsaa S. 8.

der som paavist i Realiteten er saa nær forbundet med den anvendte, og som i vid Udstrækning er startet med den anvendte for Øje. Naar der i det mindste gruppevis kan skabes Enighed om visse Hovedformaal, maa der ogsaa være Grundlag for et videnskabeligt Samarbejde om den Opgave at finde de bedst egnede Midler til Opnaaelsen af disse Formaal.

Længere behøver vi ikke at gaa for at begrunde Muligheden af et videnskabeligt Samarbejde i anvendt Samfundsvidenskab. Iøvrigt skulde jeg mene, at det m. H. t. visse Grundsynspunkter skulde være muligt at skabe paa det nærmeste universel Enighed og ogsaa Myrdal tænker sig aabenbart en saadan Mulighed¹⁾; men dette vil jo alene kunne fastslaas ved en aaben og redelig Drøftelse. At slaa sig til Taals med, som Myrdal og Lindberg og vel i nogen Grad ogsaa Zeuthen gør det, m. H. t. visse Spørgsmaal at skulle nøjes med at konstatere bestemte Grupperes Interesser og (eller) Anskuelse og saa gøre sig til Tjener for dem, indebærer jo ogsaa Vurdering og forekommer mig i hvert Fald at stride mod den Aand, hvori det videnskabelige Arbejde efter mit Skøn i Almindelighed drives, nemlig som et Arbejde, der ikke blot til dels bæres af hele Folket, men ogsaa tænkes direkte eller indirekte at komme i hvert Fald hele dette om ikke videre Kredse til Gode. Det drives da m. a. O. allerede ud fra en Vurdering, og fra en Vurdering, der falder sammen med en udbredt etisk Anskuelse. Eller er det kun ved festlige Lejligheder, man hævder saadant? Myrdal er da aabenbart ogsaa ilde berørt ved Tanken om, at Forskningen eventuelt skulde ledes efter en gennem Masse-suggestion vilkaarlig behersket Gruppens Indstilling²⁾, ligesom han ogsaa siger, at man skal studere Gruppernes Anskuelse og deraf aflede de Anskuelse, de burde have, om de havde Nationaløkonomernes Indsigt³⁾. Men herved forekommer det mig, at han er inde paa Forestillingen om Muligheden af en mere objektiv Vurdering, og en Vurdering, som bliver mere objektiv, fordi den hviler paa mere Overblik og tankemæssig Gennemarbejdning, en Forestilling som heller ikke jeg mener, det er saa let, endsige ønskeligt, at slippe uden om.

Der kan m. H. t. den praktiske Udnyttelse af den teoretiske Videnskabs Resultater gøre sig forskellige Opfattelser gældende m. H. t., hvem en saadan Udnyttelse bør paahvile. Vi har foran frem-

¹⁾ Anf. Sted. S. 278.

²⁾ Samme. S. 292—294.

³⁾ Samme. S. 287—289.

hævet, hvorledes en Omskrivning af en teoretisk Sætning til et praktisk Raad undertiden er en meget enkel Sag, som næsten enhver kan foretage; men de Tilfælde forekommer ogsaa, hvor der kræves i det mindste indgaaende Kendskab til en lang Række af Videnskabens Resultater, for at man skal kunne angive de nye Kombinationer af Indgreb, der paa bedst mulig Maade fører frem mod et ønsket Maal. Der vil desuden i mange Tilfælde kræves et indgaaende Kendskab til de konkrete Forhold, hvorunder Maalet skal naas. I saadanne Tilfælde maa det blive Sagkundskabens Sag at angive Midlerne til det ønskede Maal.

Her rejser sig naturligt det Spørgsmaal, hvorledes det er muligt at forene Sagkundskabens Indsats med et demokratisk Styre. Samfundsvidenskaben er for en væsentlig Del startet under det Motto, som Saint-Simon angav saaledes: Politiken, der hidtil har været en Gætte-Videnskab, skal nu blive en positiv Videnskab. Comte, Spencer, Taine og flere senere Samfundsteoretikere er præget af denne Indstilling. Men er Demokratiet i Stand til selv at præstere den nødvendige Sagkundskab eller blot til at finde den frem og udnytte den? Herpaa kan naturligvis ikke gives noget almengyldigt Svar; men den Mulighed er jo i hvert Fald ikke udelukket, at Vælgerne træffer deres Afgørelse m. H. t. Valg af Repræsentant ikke blot efter, om de mener, han har den rette Indstilling m. H. t., hvilke Maal der bør stræbes efter, men ogsaa m. H. t., om han kan formodes at have den fornødne Indsigt i, ved hvilke Midler dette Maal paa forsvarlig Maade kan naas, og at den, der paatager sig Repræsentantens Rolle, i videst muligt Omfang sætter sig ind i Videnskabens Resultater m. H. t. de Spørgsmaal, hvor han ved Afgørelserne paatager sig et Ansvar, og at han har Forstand til at æske den mere indgaaende Sagkundskabs Mening der, hvor hans egen Indsigt ikke mere strækker til. Jeg minder atter om, at til den fornødne Sagkundskab hører ikke blot en abstrakt Viden om rent teoretiske Samfundslove, men ogsaa et indgaaende Kendskab til de konkrete Forhold, hvorunder et bestemt Maal skal naas.

I Realiteten arbejder vi vel i ikke ringe Grad efter dette Program, men vel næppe saa maalbevidst som ønskeligt. Maaske burde den lovgivende Magt hyppigere indskrænke sig til at foreskrive visse Opgaver, som man kunde enes om skulde løses, og saa overlade det til en mere sagkyndig Gruppe at finde og tage Ansvar for de hertil mest egnede Midler. Saaledes bærer man sig jo ad paa det naturtekniske Omraade, f. Eks. naar man skal have bygget en Bro. For ofte, forekommer det mig, smutter man paa

Samfundslivets Omraade uden om Sagkundskaben, ikke mindst den nationaløkonomiske, med en Bemærkning om, at de Lærde jo ikke er enige, og for ofte overser man herved, som fremhævet af Axel Nielsen, at denne Uenighed tit ikke afhænger af Uenighed m. H. t. den rent videnskabelige Erkendelse, men af Uenighed m. H. t. Vurderingen, hvilke Maal man finder det ønskelige at stræbe imod, og hvilke Midler man kan tænke sig at anvende.

Medens Saint-Simon mente, at Politiken burde blive en Sag for Specialister, forsvarede Tocqueville Demokratiet, men væsentlig med den Begrundelse, at det virker udviklende at værner mod Tyranni, derimod ikke ud fra dets Evne til at finde de bedste Midler til givne Maal eller ud fra dets Evne til at sætte Maalene højt. Demokratiet vil, siger han, ikke kunne ledes af den højeste Indsigt. Det har andre Fordele, men ikke denne. Det maa, mener han, eksperimentere sig frem til de Sandheder, det kan fatte. Hans Opfattelse ligger her til dels i Forlængelse af den traditionalistiske Skoles Opfattelse, der betragtede det bestaaende som udeksperimenteret gennem mange og lange Erfaringer; men han deler ikke denne Skoles Optimisme m. H. t. Værdien af de opnaaede Resultater, som han mener ved Anvendelse af virkelig Sagkundskab til Løsning af Opgaverne let vilde kunne overgaas.

Spørgsmaalet, der naturligt rejser sig paa denne historiske Baggrund som naturligvis ogsaa ved en umiddelbar Betragtning af vore Forhold, er altsaa, hvorledes det vil være muligt at forene Demokratiet med større Sagkundskab; thi at skabe en Sagkundskab, der kunde yde et væsentligt Bidrag til de politiske og andre sociale Opgavers Løsning, har fra første Færd for en væsentlig Del været Samfundsvidenskabens Formaal. —

Som man af det foregaaende vil kunne forstaa, er jeg enig med de i det foregaaende anførte Forfattere i den Opfattelse, at Vurdering og Forklaring principielt maa holdes klart ude fra hinanden, og at man under Forsøg paa Forklaring i videst mulig Udstrækning naturligvis bør søge at frigøre sig for ubegrundede forudfattede Meninger. Derimod er jeg ikke saa bange for en Personalunion mellem rent teoretisk Videnskab, Vurdering og anvendt Videnskab, eller mod deres delvise Behandling i samme Værk, som flere af de anførte Forfattere. Jeg har søgt at vise, at det i mange Tilfælde er saa at sige umuligt fuldstændigt at skille teoretisk og anvendt Videnskab, og at Adskillelsen ofte kun kan blive rent formel. Sætningen: A er Aarsag til B, der er den almindelige Form, en rent teoretisk Sætning antager, har samme sag-

lige Indhold som Sætningen: B har sin Aarsag i A, der er den almindelige psykologiske Form, en raadgivende Sætning antager. Den sidste Sætning bliver først formelt raadgivende under Forudsætning af en faktisk eller hypotetisk Vurdering m. H. t., om B er attraaværdig eller ej, men dette angaar kun et af Aarsagsræk- kens Led og har intet at gøre med Forbindelsen imellem dem, der forbliver saglig uforandret af Vurderingen.

Jeg har ment, at der vel bestaar en Mulighed, men ikke nogen Nødvendighed for, at den teoretiske Forsknings Tilknytning til en praktisk Interesse skulde forfuske den, men at man, hvor den nødvendige videnskabelige Kultur er til Stede, saa man formaar at fastholde den logiske Adskillelse mellem Vurdering og Forklaring, og mellem, hvad man ved, og hvad man ikke ved, ofte kan have Grund til at vente gode Virkninger af den videnskabelige Interesses Tilknytning til den praktiske Interesse. Fortidens Nationaløkonomer synes mig da ikke altid at have været helt paa Vildspor, hvor de i samme Værk har forenet rent teoretiske Undersøgelser med Anvisninger paa Midler til givne Maal. Paa denne Baggrund rejser jeg Spørgsmaalet, om det ikke vilde være formaalstjenligt, om man i højere Grad end hidtil søgte at samle sig i Grupper til Samarbejde om Løsningen af bestemte praktiske Opgaver, idet jeg regner med en ikke ringe Mulighed for, at man kan blive enig om saadanne Opgaver.

Man kan sige, at Vurderingen ikke hører under Nationaløkonomen, men mere under Etiken, og det er rigtigt, men det forhindrer ikke, at det kunde være heldigt, om den dyrkedes ogsaa af Nationaløkonomer. I hvert Fald kunde dette tænkes at faa til Følge, at disse klarere fik indarbejdet en Forestilling om Nødvendigheden af at adskille Vurdering og Forklaring, fordi de vilde faa Træning i at gøre sig Rede for de mange Vurderingsmuligheder og saaledes ikke ukritisk tale som Raadgivere ud fra en for dem naturlig Vurdering uden at føle Nødvendigheden af klart at gøre Rede for denne, og det er jo i Grunden alt, hvad Kravet om en Adskillelse mellem teoretisk og anvendt Videnskab logisk indebærer. Jeg tænker mig m. a. O., at den ogsaa af andre Grunde ønskelige udvortes Forbindelse mellem de to Synspunkter, nemlig i samme Person, kunde tjene til at fremme den nødvendige logiske Adskillelse.

Kan Videnskabens nøje Tilknytning til praktiske Interesser undertiden tænkes at skade den, kan paa den anden Side en mere sand videnskabelig Indstilling hos Praktikerne komme til at be-

tyde en Vinding ikke blot for Praksis, men ogsaa for Videnskaben, idet den kan føre dem fra Interessen for en bestemt Opgave ind i en selvstændig videnskabelig Undersøgelse eller til at sørge for, at en saadan paa anden Maade bliver sat i Gang. Billedet med Vanddraaben, hvis Retning et sagte Pust kunde ændre, kan finde Anvendelse ogsaa paa Samfundslivets Omraade, og Betydningen af at kunne gøre den rette Indsats paa rette Tid og Sted bør ikke blot føre Praktikerens til at interessere sig for Samfundsvidenskaben, men ogsaa dennes Dyrkere til i nogen Grad at anlægge deres Studier med et vist Hensyn til praktiske Opgaver, som det faktisk oftest sker, og ogsaa til at lægge Resultaterne af deres Arbejde tilrette paa en saadan Maade, at de lettest muligt kan udnyttes af Praktikerens, hvilket bl. a. kan ske ved at udforme en Del af dem som hypotetiske Imperativer. Derved har man ikke fældet nogen Vurdering, men gjort det let for den, der maatte anerkende den hypotetiske Vurdering som sin virkelige Vurdering, at tilegne sig Videnskabens Resultat og anvende det i Praksis.

Med dette vilde jeg nødig have svækket Sansen for den Erkendelse, at Videnskaben har sin selvstændige Værdi, og at den ikke kan trives paa bedste Maade, om dens Dyrkere ikke kunde fordybe sig i et delvis uinteressert Arbejde for at finde den størst mulige Sammenhæng i de Fænomener, de arbejder for at udforske. Men ogsaa Praktikerens burde efter mit Skøn i ikke ringe Grad være besjælet af den samme Aand, d. v. s. af sand videnskabelig Aand; da vilde det blive mindre farligt for Teoretikerens at nærme sig Praktikerens. Begge burde enes om efter Evne ad forskellige Veje at fremme den Udforskning af Sammenhængen mellem Tingene, der i væsentlig Grad betinger vort Herredømme over dem.
